

'Wie es wirklich gewesen...' - De ware aard van de DDR

Verlag van het debat op 9 november 2004 in Felix Meritis, Amsterdam

Dit najaar was het vijftienjarig jubileum van de val van de Berlijnse muur en het daarmee gepaard gaande einde van de DDR. Het HP wilde door middel van een debat aandacht besteden aan deze historische gebeurtenis die zoveel in Europa heeft veranderd. In dit debat gingen twee Duitse en een Nederlandse historicus met elkaar in discussie over de ware aard van de DDR. De grote zaal van Felix Meritis was gevuld met een gevarieerd en actief aan het debat deelnemend publiek.

Met de Duitsers Manfred Wilke en Stefan Wolle zaten niet alleen twee gedreven wetenschappers tegenover elkaar maar ook een Oost-Duitser en een West-Duitser, sprekend uit eigen ervaring. De Nederlandse kijk op het DDR-verleden werd verwoord door Willem Melching, die net een publicatie over de DDR heeft afgerond. In zijn inleidende referaat herinnerde hij eraan hoe de deling van Duitsland na de Tweede Wereldoorlog tot stand was gekomen en hoe de SED probeerde om te gaan met het nationaal-socialistische verleden. Hij beschreef hoe de SED de mythe creëerde van de communistische oppositie tegenover het fascisme en zich op deze manier trachtte te profileren als enige legitieme erfgenaam van het Duitse anti-fascisme. Volgens de visie van de partij was de DDR erfgenaam van al het goede in de Duitser, de BRD uiteraard erfgenaam van al het slechte.

Stefan Wolle besteedde in zijn inleiding aandacht aan het dagelijkse leven van de DDR-burgers. Aan de hand van de in Oost-Duitsland tegenwoordig veelgehoorde zin 'das hätte es in der DDR nicht gegeben' beschreef hij hoe sterk alle

domeinen van het leven doordrongen waren van tegenstrijdigheden. Zo was elke DDR-burger bijvoorbeeld verzekerd van een werkplek. Maar in de praktijk was er geen sprake van een recht op arbeid, er was sprake van een plicht. Wolle wees ook op de verlamme werking van een uitdijend Stasi-apparaat. Opmerkelijk is wel dat er naarmate het aantal medewerkers van de geheime dienst toenam toch minder scherp werd opgetreden tegen de binnenlandse oppositie dan in de beginjaren van de DDR. Socioloog en historicus Manfred Wilke ging in zijn voordracht in op de reacties van de SED op de toenemende onrust in de herfst van 1989. Hij benadrukte het aandeel van de 'Republiek-flüchtlinge' in de ineenstorting van het SED-regime. De SED moest capituleren voor de duizenden die met de voeten stemden over de toekomst van hun land.

In de aansluitende discussie nuanceerde Stefan Wolle dit standpunt door te wijzen op de wel degelijk aanwezige oppositionele kringen in de DDR, die vooral in de religieuze sfeer ontstonden. De kerken boden ruimte om problemen te bespreken en te experimenteren met democratische processen. Volgens Wilke en Melching is er wel een sterk verschil tussen denken en handelen van de oppositie in de DDR en die van Polen en het toenmalige Tschechoslowakische. Daar streefde men duidelijk democratisering na, de DDR-oppositie was nog in de ban van utopistische socialistische ideeën.

Volgens Wolle was er wel degelijk sprake van een streven naar democratisering. Zo heeft hij bijvoorbeeld in november

1989 zelf meegewerkt aan de oprichting van de Oost-Duitse sociaal-democratische partij. De mogelijkheid van de hereniging van Duitsland werd daar zelfs op dat moment nog onmogelijk geacht, mede omdat niemand zich kon voorstellen dat de Sovjetunie hiermee in zou stemmen.

Resumerend kwam Stefan Wolle tot de conclusie dat de DDR zonder enige steun van de bevolking nooit zo lang had kunnen bestaan en de gedachte van een socialistische Duitse staat als alternatief voor het fascisme ertoe bij heeft gedragen de staat zo lang overeind te houden.

Willem Melching zag de geschiedenis van de DDR kort samengevat vooral als voortdurende crisis waarin steeds weer naar oplossingen moest worden gezocht.

Manfred Wilke zag de legitimatie van de DDR net als Wolle in het socialisme als antwoord op nationaal-socialisme en fascisme. Door de leuze 'Keine Gewalt' en het vreedzame verloop van de wekelijkse demonstraties in met name Leipzig eindigde het geweldsmonopolie van de SED en moest de eenheidspartij het mentale en tenslotte ook economische failliet van haar politiek accepteren. Daarbij zag hij het einde van partij en staat niet als dwangmatig verloop van de geschiedenis maar als gelukkige samenloop van omstandigheden.

De reacties na het debat waren positief en zo was dit voor zowel organisatoren als ook publiek een geslaagd debat. Almut Sommer

Organisatoren:
Historisch Platform
Duitsland-Instituut UvA
Felix Meritis
Stiftung zur Aufarbeitung der SED-Diktatur (Berlijn)

Nacht van de geschiedenis

Op 30 oktober werd voor het eerst op initiatief van Anno (voorheen Actueel Verleden) en in samenwerking met het Historisch Nieuwsblad, de KRO en het HP de nacht van de geschiedenis gehouden. Met de Nacht en de Week van de geschiedenis wil Anno een groter publiek in aanraking brengen met geschiedenis. Gezien de gemêleerdheid van het bij de nacht aanwezige publiek is die doelstelling bereikt. Het was gezellig druk en het publiek was welwillend en vriendelijk gestemd. De beide door het HP georganiseerde onderdelen (een speciale aflevering van het Historisch Café en de Speakers Corner) werden goed bezocht en gewaardeerd, zowel door de deelnemers als de bezoekers.

Door onze voorzitter, Almut Sommer, werd in de Speakers Corner iets gezegd over het

Marokko

Marokko zal volgend jaar volop in de belangstelling staan. De eerste aflevering van het HP-initiatief 'Omissies, verfilmde historie en het nationaal historische bewustzijn in de cultureel diverse Nederlandse samenleving' zal op 10 maart met Marokko van start gaan.

Met Omissies wil het HP verkennen welke plaats de historische bagage van etnische minderheden inneemt in het nationaal historisch bewustzijn van de Nederlandse samenleving. 'Historische bagage' heeft zowel betrekking op de kennis over het verleden van de herkomstlanden van 'nieuwe Nederlanders' als op migratiegeschiedenis. Film- dan wel documentairefragmenten dienen als uitgangspunt voor een kritische analyse en een interdisciplinair debat. Daarnaast wordt gekeken naar de rol die het medium film kan spelen bij het vergroten van kennis. Omissies is een samenwerkingsproject van het HP met Imagine Identity &

spanningsveld tussen aandacht vragen voor het belang van geschiedenis en het met dat doel zodanig versimpelen van het geschiedverhaal dat de nuance verloren gaat. De verkiezing van de Grootste Nederlander is daarvan een goed voorbeeld maar ook ten aanzien van de doelstelling van Anno is het relevant om dit spanningsveld in de gaten te houden. Hier ligt een uitdaging voor iedereen die professioneel met geschiedenis bezig is. De verbinding tussen de wetenschap en het publiek loopt over een aantal schijven: uitgeverij, onderwijs, media. Het zou mooi zijn als Anno er in slaagt om tussen alle betrokkenen een verbond te smeden. Alleen op die manier kan er aan een duurzame verbreiding van het historisch besef worden gewerkt.

Daniële Rigter

Culture, ASCA (Amsterdam School for Cultural Analysis, verbonden aan de Universiteit van Amsterdam), stichting Geschiedenis Beeld en Geluid en het debatcentrum Zaal der Unie te Rotterdam. Meer informatie kunt u vragen via secretariaat@historischplatform.nl of 020-4208598. Houd ook www.historischplatform.nl in de gaten voor meer nieuws. Michèle Jacobs

Naast Omissies is er vanaf 17 december in de Nieuwe Kerk in Amsterdam de tentoonstelling 'Marokko, 5000 jaar cultuur' en ook in Rotterdam wordt aandacht besteed aan de cultuur van Marokko. Zie onderstaand

persbericht:

'Marokkaanse kunst en cultuur krijgt de komende jaren veel aandacht in het Wereldmuseum Rotterdam. In samenwerking met Marokkaanse partners zijn twee spraakmakende projecten van start gegaan.

In februari 2005 opent de tentoonstelling Marokko: kunst & design 2005. Deze tentoonstelling geeft een breed beeld van het eigentijdse kunstklimaat in Marokko. Zeventien kunstenaars laten een selectie van hun werk zien. De tentoonstelling is onderdeel van de activiteiten die plaats vinden in het jubileumjaar 2005 waarin 400 jaar betrekkingen tussen Nederland en Marokko worden gevierd. Ook in 2005 start het Wereldmuseum Rotterdam met de vorming van een collectie Marokkaans cultureel erfgoed in Nederland. De collectie bevat enerzijds voorwerpen die alleen in museale omstandigheden kunnen worden tentoongesteld en anderzijds minder kwetsbare voorwerpen die kunnen worden gebruikt voor tentoonstellingen bij culturele, maatschappelijke en educatieve instellingen.'

Meer informatie over:

de tentoonstelling Marokko: kunst & design 2005: mevr. B. Schoonman, projectleider. 010-2707145 of bschoonmand@wereldmuseum.rotterdam.nl. de collectie Marokkaans cultureel erfgoed: mevr. J. den Boer, projectleider, 010-2707145/06-12991727 of jdenboer@wereldmuseum.rotterdam.nl.

Er verschijnt regelmatig een emailnieuwsbrief. Wil je die ontvangen, geef dan je emailadres door aan wkleintunte@wereldmuseum.rotterdam.nl.